

držet slovo, když by mu držení slova uškodilo a když pominuly důvody, pro které je dal.⁴⁴ Kdyby byli všichni lidé dobří, tento návod by nebyl vhodný. Ale protože jsou zlí a nedrželi by slovo dané tobě, ty je nemusíš rovněž držet jim. Vladař bude mít vždy dostatek věrohodných důvodů k zastření toho, proč slovo nedržel. Na to by bylo možno uvést bezpočet příkladů z nové doby a ukázat, kolik mírových ujednání a kolik slibů pozbylo platnosti a ceny věrolomností vladařů. A kdo si uměl počínat jako liška, přivedl to nejdál. Je však nutno umět liščí povahu dobře zakrývat a dovést obratně předstírat a zastírat. Lidé jsou tak prostoduší a tak se podřizují okamžité nutnosti, že podvodník najde vždy někoho, kdo se nechá podvést.

Z nedávných příkladů nechci zamlčet aspoň jeden. Alexandr VI. nikdy nedělal nic jiného, nikdy nemyslel na nic jiného, než jak by lidi oklamal, a vždy našel někoho, u koho se mu to povedlo. A přece žádný člověk nikdy s větší horlivostí ničím neujišťoval, s větším zapřísaháním nic netvrdil a nic pak méně nedodržel. Podvody se mu nicméně dařily *ad votum*,⁴⁵ protože tuto stránku lidí dobře znal.

Vladař tedy nemusí mít všechny zpředu uvedené vlastnosti, ale je naprosto nutné, aby vypadal, jako že je má. Odvážím se dokonce říci, že když je má a vždy se jimi řídí, bývají ke škodě, kdežto předstírá-li, že je má, bývají k užitku. Jako například zdát se laskavý, věrný, lidský, poctivý, nábožný, a naopak skutečně jím být. Ale v nitru musíš být připraven, aby ses mohl a uměl změnit v pravý opak, bude-li potřeba, abys takový nebyl. Je nutno chápat, že vladař, a zvláště vladař nový, nemůže zachovávat všechny tyto vlastnosti, pro které jsou lidé pokládáni za dobré, neboť je často nucen, má-li se udržet u moci, počínat si věrolomně, nelítostně, nelidsky a bezbožně. A proto je třeba, aby byl připraven otáčet se podle větru a podle toho, co mu přikazují zvraty štěstěny, a jak jsem už dříve řekl, nevzdalovat se dobra, když je to možné, ale umět přikročit ke zlu, když je to nutné.

Musí tedy vladař velice dbáti toho, aby nikdy nevypustil z úst nic, co by neoplývalo shora uvedenými pěti vlastnostmi, a aby připadal každému, kdo ho uvidí a uslyší, jako učiněná laskavost, čestnost, upřímnost, lidskost a zbožnost. A nic není nezbytnější, než aby se zdálo, že má tuto poslední vlastnost. Lidé všeobecně posuzují více očima než rukama, protože zrak má každý, ale cit málokdo. Každý vidí, jaký se jevíš, málokdo však ví, jaký jsi. A tento malý počet se neodvažuje postavit proti mínění většiny, která má na své straně majestát státu, který ji chrání. A na činy všech lidí, a zvláště vladařů, se všude tam, kde není soudu, k němuž se lze odvolat, hledí podle jejich výsledku. Vladař ať se tedy snaží zvítězit a udržet

44 Tato věta obsahuje jediná přímo celou podstatu toho, čemu se běžně říká *machiavellismus*: Abys pochopil však skutečného Machiavelliho, musíš číst aspoň o větu víc: machiavellismus je prostě politický realismus, odvozený z poznání *faktické* lidské povahy a skutečného společenského života. Jeho centrální myšlenka je: nedat se ošálit iluzemi, nebrat za bernou minci idealizace a vlastní mravní přání.

45 *Ad votum*, podle přání.